

**INDIVIDUAL VA GURUHIY PSIXOKORREKSIYA HAMDA
SHAXSLARARO MUNOSABATLARNI KORREKSIYALASH***Umarova Gulnoz Baxtiyorovna**Buxoro viloyati Vobkent tumani 31-maktab psixologi**Quliyeva Mukarram Primovna**Buxoro viloyat Vobkent tuman 30- maktab psixologi***ANNOTATSIYA**

Maqolada shaxslararo munosabatlarni korreksiyalash psixologik konsultatsiyalar, terapevtik usullar va munosabatlar ustida ishlaydigan psixologlar tomonidan olib boriladi. Bu jarayon o'z ichiga insonlarning o'zaro munosabatlari, kommunikatsiyasi, konfliktlari va boshqa muammolari bilan bog'liq bo'lgan masalalar ustida yordam berishni o'z ichiga oladi. Psixologlar o'zlashtirilgan usullar va texnikalar orqali insonlarning munosabatlarini tahlil qilish, ularning o'zaro fikr-mulohazalarini yaxshilash va ko'rsatilayotgan masalalarni hal qilishda yordam berishlari haqida fikr boradi.

Kalit so'zlar: Psixologik xizmat, individual yondashuv, dinamik xususiyat, intellektual taraqqiyot, psixologik maslahat, psixokorreksiya.

KIRISH

Ta'lim-tarbiyadagi individual yondashuv, bolani boshqalardan ajratib individual o'qitishni bildirmaydi, balki shaxsning u yoki bu xislatlarining shakllanishida maxsus sharoitlarni hisobga olish, har bir o'quvchining individual psixologik xususiyatlarini ilmiy asosda tushunishni anglatadi.

Individual yondashuvning vazifasi – rivojlanishning individual usullarini, bolaning imkoniyatlarini aniqlab, har bir shaxsning faolligini ta'minlashdan iborat. Bu nuqtai nazardan olganda, individual yondashuv faqatgina «tarbiyasi qiyin» bolalarga emas, barcha o'quvchilarga ham zarurligi tushunarli bo'ladi. Kollej psixologlari bu usulni u yoki bu shaklda qo'llaydilar, chunki bu ko'zga tashlanib turgan qiyinchiliklar bilan birgalikda, bola shaxsiy taraqqiyotining ba'zi yashirin nuqsonlarini ham topishga yordam beradi.

Birinchidan, bu usulni qo'llash juda ko'p vaqtni olganligi uchun, uni amalga oshirishning har doim ham iloji bo'lmaydi. Bu usul ko'p vaqtni talab qilganligi uchun faqatgina psixolog emas, «tarbiyasi qiyin» o'quvchi ham charchaydi, tekshiruvda ishtirok etishdan bosh tortadi, topshiriqlarni o'zi sezmaganda holda nomiga bajaradi. Tajribadan ma'lum bo'lishicha, ayniqsa og'zaki metodikalar qanchalik to'liq bo'lmasin, qiyinchilik tug'diradi. Bundan tashqari bunday metodikalar shaxsni to'liq xarakterlash uchun yetarli bo'lmaydi.

Psixokorreksiyaning asosiy maqsadi mijozning yosh va tur xususiyatlaridan, uning sub`ektiv voqeligidan kelib chiqib shaxsiga doir resurslarini faollashtiruvchi va me`yorga mos keluvchi holatga olib kelishdir. Psixokorreksiyalovchi ta`sirning asosiy quroli sifatida psixolog ilgari suriladi, Korreksion jarayon psixolog - mijoz juftligida kechadi.

Individual psixokorreksiya ko`rsatma: 1) mijozning xohishi; 2) mijozning muammoli xarakteri (shaxsiy muammosi); 3) mijozni guruhda ishlashdan bosh tortishi yoki ba`zi sabablarga ko`ra guruhda qatnasha olmasligi (jismoniy holati, kasallik); 4) mijoz xavotirining yuqori darajasi; 5) keskin qayg`uli holat.

Individual psixokorreksiya qarshi ko`rsatma:

- 1) yaqqol ifodalangan qo`zgaluvchanlik; 2) ongining pastligi; 3) axloq-odob me`yorlarining pastligi.
- 2) Individual psixokorreksiyaning samaradorligi quyidagilar bilan aniqlanadi:
 - 1).Psixologning shaxs sifatidagi xususiyatlari (ijtimoiy kelib chiqishi, jozibadorligi, intellektual rivojlanishi, iroda, xarakter xususiyatlari);
 - 2).Mijoz va psixolog o`rtasida shakllangan munosabat (ishonch, mutaxassisning obro` qozongani, mijozni mutaxassisga tobeligi);
 - 3). Mijozga nisbatan psixolog tanlagan vaziyatning mosligi (psixologning tutgan yo`li, psixologni mijozga bo`lgan munosabatida qabul qilgan boshqarish strategiyasi; ushbu tanlov psixolog tomonidan mijozning shaxsiy xususiyatlarini va vaziyat xususiyatlari inobatga olgan holda amalga oshiriladi.

Korreksion ishlar ma'lum tartibda, ilmiy tanlov asosida, muayyan seans bo'yicha o'tkazilishi shart. Bunda emotsional zo'riqishga uchragan shaxs millati, yoshi, jinsi, individual-tipologik xususiyati, ta'sirlanish darajasi hisobga olinishi kerak; tuzatish ishlari mashg'ulot, faoliyat, kasb xususiyatiga mos, mutanosib bo'lishi, ta'sir o'tkazish samaradorligini oshiradi.

Yondashuvning psixologik shartlari, ta'lim –tarbiyadagi nuqsonlarning oldini olish omillari, yo'llari yuzasidan yordam ko'rsatishi zarur. Bolalar, o'quvchilar, talabalarning shaxsiy muammolarini hal qilishda baholi qudrat ko'mak berishi darkor. Ota-onalarga tarbiyaviy ishlarni amalga oshirishda maslahatlar berish, nizoli vaziyat va psixologik holatlarni birgalikda tahlil qilish orqali amaliy tavsiyalar beriladi. Ota-onalarga farzandlarining tibbiy yordamga muxtojligi yoki boshqa muassasalarga murojaat qilish zaruriyat ekanligini aytish, pedagogik odob bilan tushuntirish, berilayotgan ko'rsatmalarga ularni ishontirish shart.

Har bir bola faqat o'ziga xos bilish ruhiy jarayonlari, ya'ni, sezgi, idrok, diqqat, xotira, tafakkur, tasavvurlari, individual-psixologik xususiyatlari, xarakteri, temperamenti, qobiliyatlari, emotsional-irodaviy soxasi, hissiyoti, emotsiyalari, irodaviy xulq-atvor xususiyatlari, faoliyat motivatsiyasiga ega bo'ladi. Ma'lum yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlarini bilmay turib, ularga maqsadga

muvofig ravishda ta'lim va tarbiya berib bo'lmaydi. Bolaning har bir yoshi o'z qiyinchiliklariga ega bo'ladi va o'ziga nisbatan maxsus munosabatda bo'lishini talab qiladi. Kichik maktab yoshidagi bolalarga nisbatan psixologik jihatdan to'g'ri keladigan va yaroqli bo'lgan usul ko'pincha o'smirlarga nisbatan yaroqsiz va xato bo'lishi mumkin. O'qituvchining bilishi mutlaqo zarur bo'lgan individual farqlar har bir yosh davrida turlicha yondashuvlarni talab qiladi.

Bu umumiy holat hozirgi kunda quyidagi vazifalarni o'z ichiga oladi:

1. Ota-onalarni, o'qituvchilarni va bola tarbiyasidagi ishtirok etadigan boshqa shaxslarni bola psixik taraqqiyotining yosh va individual xususiyatlariga qarab jalb qilish.

2. Psixik taraqqiyot buzilishlarini va har-xil normadan chetga chiqishlarini o'z vaqtida aniqlash va ularni tibbiy, pedagogik maslahatlarga yo'llash,
3. Jismoniy yoki nerv- psixik sog'ligi kuchsizlangan bolalarda ikki marta psixologik asoratlarning oldini olish va ularning psixogigiyenasi va psixoprafilaktikasi bo'yicha tavsiyalar berish.

4. Patopsixologlar va vrachlar, pedagogik-psixologlar bilan birgalikda o'qituvchilar, ota-onalar va boshqa shaxslar uchun ta'limdagi qiyinchiliklarni pedagogik va psixologik korreksiya qilish bo'yicha tavsiyanomalar tuzish.

5. Oilada bola tarbiyasi bo'yicha tavsiyanomalar tuzish (oila psixoterapiyasi mutaxassislari bilan birgalikda).

6. Bolalarga va ota-onalarga maslahatlar berishda maxsus guruhlar bilan maxsus tuzatish ishlarini olib borish.

7. Ma'ruzalar va ishning boshqa shakllari xususida aholini psixologik bilimlar bilan tanishtirish.

Individual psixologik maslahat berish psixolog amaliy faoliyatining eng mas'uliyatli turlaridan biridir. Maslahatchining fikri, psixik taraqqiyot bo'yicha har bir bahosi bolaning keyingi taraqqiyotiga, o'qituvchilarning, ota-onalarning bolaga nisbatan munosabatiga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin, Shuning uchun, individual psixologik maslahat bola rivojlanishini boshidan diqqat bilan tahlil qilib, har xil manbalardan olingan ma'lumotlarga asoslanadi.

Ma'lumotlar manbasi sifatida ota-onalar bilan suhbat, o'qituvchining otaonalar hamda bolaning o'zi bilan suhbat, bolaning o'zi bilan suhbat, bolani uyda, maktabda va boshqa hollarda kuzatish psixologik tajriba orqali tekshirish, ota-onalar bilan tanishish, tibbiy hujjatlar bilan tanishish va boshqalardan foydalanish mumkin.

Ko'pchilik mualliflar aniq hodisaga maslahat berishda quyidagi ketma-ketlikni afzal ko'radi:

1. Ota-onalar bilan dastlabki suhbatda olingan ma'lumotni tahlil qilish hamda shifokorlardan, pedagoglardan olingan ma'lumotlarni ham e'tiborga olish.

2. Bolaning ilgarigi rivojlanish bosqichlari, oiladagi munosabat xaqida, sogʻligi xaqida maʼlumot olishi uchun ota-onalar bilan suxbat.

3. Boshqa mussasalardan maʼlumot yigʻish, sogʻligi xaqida maʼlumot, bolani maktabda, uyda boshqa hollarda kuzatish. Psixologik metodlar bilan tekshiruvga muhim qoʻshimcha sifatida bolaning faoliyatini yoki rasmlari, qiziqadigan narsalarini tahlil qilish kiradi.

Bolani maktabda, uyda boshqa hollarda kuzatishda, psixolog olingan maʼlumotlar asosida bola rivojlanishining umumiy darajasiga baho berishi, bola qiyinchiliklari mohiyatini tavsiflashi, qiyinchiliklardan kelib chiqqan omillarini aniqlashi va psixokorreksion dasturini ishlab chiqishi kerak. Maslahat berish amaliyotida juda koʻp metodlar bor. Psixolog oldida turgan vazifa birinchidan bola bilan yaxshi munosabat va oʻzaro tushunishdan iborat. Muammoli vaziyatlarni shoshilmasdan, aniq hal qilish kerak. Savolni bir necha marta takrorlamalik kerak. Test olinayotgan vaqtda bolaga oʻrgatish, tanqid qilish, hatto maqtash ham mumkin emas, tanqid bolani chalgʻitadi, dilini ogʻritadi, koʻpincha bolani topshiriqqa boʻlgan qiziqishini pasaytiradi.

Hozirgi vaqtda maslahat berish amaliyoti bola tarbiyasi va psixik taraqqiyotini murakkablashtiradigan qator notoʻgʻri fikrlarning kuchayganligi bilan duch kelmoqda. Ular orasida qator ijtimoiy-iqtisodiy omillarning qarama-qarshi taʼsir koʻrsatishi sezilarli oʻrin egallaydi. Masalan, ota-onalarning, ayniqsa onalarning ishlab chiqarishda bandligi sezilarli taʼsir koʻrsatmoqda. Mutaxassislar fikricha, oilaning buzilishi bolaning ahvolini qiyinlashtirib qoʻyadigan kuchli psixologik omil boʻlib, unga koʻnikish uchun bolaga kamida 2 yil kerak. Xilma-xil psixologik muammolar manbalari ichida maktab xam muhim oʻrin egallaydi. Misol uchun, tibbiyot mezonlariga qaraganda maktab yoshidagi bolalarning 15-20 foizi qisqa muddatli yoki doimiy psixoterapiyaga muhtojlar. Maktabda keng tarqalgan psixologik muammolar juda koʻp: oʻquv motivatsiyasining yoʻqligi, past oʻzlashtirishi, oʻqituvchilar va tengdoshlari bilan nizoli munosabatlar, oʻz-oʻzini past baholash, jamiyatga qarama-qarshi guruhlarda ishtirok etishga layoqatlilik va boshqalar. Yuqorida sanab koʻrsatilgan muammolarning koʻpchiligi hozirgi maktablarda va jamiyatimizda shaxs rivojlanish bosqichlarda, extiyojlarni va chuqur qonuniyatlarni, yetarlicha hisobga olmaslik, barcha bolalarga bir xil talab qoʻyish natijasida ularning individual-psixologik va psixofiziologik xususiyatlarini eʼtiborga olmaslik sabab boʻlmoqda. Shunday qilib, bola taraqqiyotining yosh-psixologik xarakteristikasini quyidagi 3 asosiy tarkibiy qismlarni tahlil qilib, hosil qilish mumkin:

1. Ijtimoiy vaziyat taraqqiyotini (kimlar bilan gaplashadi, oilada kattalar bilan va tengdoshlar bilan oʻzaro munosabat xarakteri) baholash;

2. Berilgan yosh uchun muhim faoliyat turining taraqqiyoti darajasi (oʻyin, oʻqish, rasm chizish va boshqalar), yosh normalariga mosligi;

3. O‘z-o‘zini anglash, bola psixik taraqqiyotini bilish va shaxsiy hissiy sohalarida berilgan yoshga mansub o‘zgarishlarni aniqlash.

Xulosa qilib aytganda, o‘smir shaxsini o‘rganish ga qaratilgan barcha yondashuvlarga, tamoyillarga, yo‘l-yo‘riqlarga zamon ruhi orqali nazar tashlash talab etiladi. O‘smir hayotining kechishida ba‘zan «ko‘z ilgamas o‘zgarishlar», ba‘zan esa favquloddagi «yangiliklar», «yorqinliklar» umumiy ta‘sirida uning takdirini o‘zgartiruvchi ma‘naviy tushkunliklar ham ro‘y beradi. Bizni qiziqtirayotgan psixik buzilishning boshlanishi va namoyon bo‘lish jarayoni, uni tashkil qiluvchi xususiyatlari hamda

kechishining asosiy variatsiyalarini chuqur tahlil qilish mahkum qiluvchi xulq-atvor rivojlanishining nazariy "namunasi"ni tuzish, so‘ngra shakllantiruvchi tajriba majmuasini yaratish, psixokorreksion ruhiy tuzatish va tarbiyaviy ta‘sirlar timizining asosi bo‘lib hisoblanadi.

Yuqorida qayd etilgan umumiy fikr-mulohazalarga ko‘ra individual uslubning shaxsda darrov paydo bo‘lmasligi, balki ko‘pincha stixiyali tarzda (yani, individual hissiy asab sifatleri yordamida) paydo bo‘lishi qayd etiladi. Demak, har bir shaxsga psixologik xizmat davomida o‘z imkoniyatlari va faoliyat talabi uyg‘unligini taminlash yo‘llarini izlash asosida yondashilsa mazkur shaxs faoliyatidagi individual uslubning tarkib topishi tobora rivojlanib, takomillashib boradi. Bu esa, o‘z navbatida shaxs va jamiyatning ijtimoiy taraqqiyotiga ijobiy tasir etmay qolmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Андреева Г.М. Социальная психология учебник для Вузов. – М.: Аспект-Пресс, 2001-378с.)
2. Агеев В.С. Социально-психологические проблемы. – М.: МГУ, 1990. – 239 с.
3. Barotov Sh.R. Psixologik xizmatning nazariy va amaliy muammolari. Buxoro, 2008.
4. Khudoykulova G.B. Psychological mechanisms of the formation of interpersonal activity motivation for interactive activities in small groups. Psixologiya № 1.2019. Buxoro. 32-35.
5. Xudoyqulova G.B. Guruhlarda psixologik treninglarni tashkil etishda etnik xususiyatlarning ahamiyati . Psixologiya № 3.2021. Buxoro.70-73.
6. Бекмиров, Т. Р. (2021). Формирование эмоциональная устойчивость личности. *Интернаука*, (1-2), 26-27.
7. Bekmirov, T. R. (2020). Psychological features of adaptation and integration of children with developmental disabilities. *Pedagogy and psychology in the modern world: theoretical and practical research*, 125-129.
8. Бекмиров, Т. Р. (2022). ПОНЯТИЯ НЕВРОЗА В ПСИХОЛОГИИ И ИХ ИНТЕГРЕТАЦИЯ. *INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL*, 3(3), 90-93.

10. Нарметова, Ю. (2020). Организация психологической помощи в кардиологических заболеваниях. Scienceweb academic papers collection.
11. Нарметова, Ю. (2016). Организация психологической службы у больных с хронической почечной недостаточностью. Scienceweb academic papers collection.
12. Нарметова, Ю. (2019). СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ТИЗИМИДА ПСИХОЛОГИК ХИЗМАТ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.
13. Melibaeva, R. (2021). Bolalardagi giperfaollik va diqqat tanqisligi sindromi: sabablari, psixologik tashxisi.
14. Мелибаева, Р. Н. (2018). Проблема умственного развития в трудах психологов советского периода. In International scientific review of the problems and prospects of modern science and education (pp. 127-129).
15. Nasirovna, M. R. (2022). THE ROLE OF PSYCHOLOGICAL DIAGNOSIS IN CLINICAL PRACTICE. Conferencea, 4-6.
16. Мелибаева, Р. (2018). ТАЛАБАЛАР ТАФАККУРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ПСИХОЛОГИК МЕХАНИЗМЛАРИ.